

ТАМАРА М. ДОБРИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет
Катедра за педагогију

АЛЕКСАНДРА М. АНДРИЋ²

Универзитет у Приштини са привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет
Катедра за педагогију

ТИПОВИ ПОРОДИЦЕ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ПРАВИЛНИ РАЗВОЈ И ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ

Историјски гледано, појам породице се често мењао. Породица је била и остала најважнија школа у којој дете развија личност, па је отуда њена најважнија функција усмерена на подизање и васпитање деце. У раду ће бити представљен историјски преглед развоја породице, значај породичног васпитања, као и типови породице и њихов утицај на правилни развој деце. Као што је познато, традиционална породица је конзервативна, не прихвата новине у друштвеном животу, а најдоминантнију улогу има муж (отац), док је жена покорна мужу и нема право гласа. Савремену породицу карактерише емоционално топла породична атмосфера, отвореност према друштву, солидарност и поштовање сваког члана породице. Без обзира на то да ли је породица традиционална или савремена, оно што је константно упркос свим транзицијама јесте њена улога у припреми деце за живот у друштву. Циљ овог рада је осврт на развој и промену породице током времена, предности и недостатке традиционалне и савремене породице као и њихов утицај на васпитање деце.

Кључне речи: породица; типови; традиционална породица; савремена породица; породично васпитање.

1 tamara93dobric@gmail.com

2 aleksandraandric56@gmail.com

Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта ИИИ 47023 „Косово и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Породица је друштвена творевина која је у свим друштвима била подстицана и сматрана пожељном, с обзиром на то да већина људи највећи део свог живота проведе у оквиру неке породице. Она је посредник између друштва и појединца који задовољава већи број потреба од било које друге групе (Минић и Компировић, 2014, стр. 27–38). Најважнија функција породице усмерена је на подизање и васпитање детета. „У свом историјском развоју, у свим друштвеним системима, ма колико да су се разликовали типови породице, од полигамне, моногамне, патријархалне, малограђанске до савремене, породица је имала наглашену друштвену функцију и улогу, а то је васпитање и припремање деце за живот у друштву“ (Ранчић, 2012, стр. 7).

Породица је најважнија школа у којој дете започиње свој пут у друштво, развија своју личност, стиче прва знања и она има пресудан утицај на дете. У породици дете проналази љубав, разумевање, сигурност и топлину. Без обзира на то што друштво данас преузима већи број функција породице, улога родитеља у васпитању деце се не може никада у потпуности преузети, јер је део човека, а он део ње откако је постао (Минић и Компировић, 2014, стр. 28).

Када је реч о васпитавању детета, родитељи се данас суочавају са различитим изазовима. „Историјски гледано, никада раније није се толико наглашавала важност разумевања сопственог детета, посвећеност родитељству и, изнад свега, потреба за образовањем и информисаношћу. Велике социјалне разлике међу родитељима доводе до тога да родитељи са нижим образовањем и примањима не могу много да уложе у образовање и васпитање своје деце. Незаинтересованост, сиромаштво и недостатак родитељске компетенције појачавају социјалне неједнакости, што има несагледиве последице по дете“ (Andrezen, Brumlik, Koh, 2013, стр. 13–14).

Да би родитељи били успешни као родитељи неопходно је да схвате да је васпитање сложен процес који се реализује кроз интеракцију између родитеља и детета. Васпитање подразумева и то да родитељи треба да буду искрени и отворени према својој деци, да буду објективни и да не очекују од детета нешто што оно не може да испуни (Andrezen, Brumlik, Koh, 2013, стр. 481).

ПОРОДИЦА — ПОЈМОВНО ОДРЕЂЕЊЕ

Породица је најзначајнија средина у развоју и васпитању личности. Дете у породици „стиче своја прва социјална искуства, своје прве узорне, испробава свој статус, усклађује своје понашање, тражи заштиту и помоћ, доживљава своје прве сукобе и само пружа помоћ другима“ (Trnavac i Đorđević,

2005, стр. 98). С обзиром на њену сложеност, породицу, као појам, већи број аутора различито дефинише. „Како је породица веома сложен друштвени феномен, многи покушавају када говоре о породици да издвоје неке од њених аспеката као суштину породице: брак, породичне функције, рађање деце, социјализацију потомства“ (Milić, 2001, стр. 32).

„У најширем смислу речи породица је нераздвојива целина особа, повезаних браком или усвајањем или рађање појединца који наслеђује један другог – што значи 'лоза', 'род', 'династија'. У ужем смислу речи породица родбински повезане особе које живе под истим кровом, или још уже значе оца, мајку и децу“ (Компировић, 2016, стр. 62–63).

Једну од дефиниција породице даје А. Башковац (према: Бекић, 2010, стр. 53), који породицу одређује као „животну заједницу мужа и жене са њиховим потомством или још уже животна заједница родитеља са њиховом децом коју издржавају. Ову породицу називају и нуклеарном породицом“. Према мишљењу Супека породица као „основна друштвена група мора осигурати следеће функције: задовољавање разноврсних биолошких (стварање и подизање потомства, задовољење полног нагона), економских, социјалних, васпитних, емоционалних и других потреба“ (према: Бекић, 2010, стр. 53).

Породица може да се дефинише као „историјски променљива, примарно друштвена група чија се универзална обележја заснивају на хетеросексуалним везама, успостављању система сродничких односа, обезбеђењу и развијању друштвених и индивидуалних особина личности и вршењу одређених економских делатности“ (Марковић, Голенкова, Шуваковић, 2009, стр. 257–258).

Породица представља и друштвену групу „историјски променљивог облика у чијим оквирима се одвија процес репродукције друштвених индивидуа; процес природне репродукције друштвених индивидуа; процес природне репродукције који подразумева рађање, одрастање и умирање људских индивидуа, с једне стране и процес њихове друштвено-културне репродукције с друге стране, који се одвија кроз процес социјализације-индивидуализације и заштите психосоцијалне стабилности и интегритета одраслих појединаца“ (Potkonjak i Šimleša, 1989, стр. 219).

Већина аутора, када говори о дефинисању породице, покушава да издвоји основне елементе који, по њиховом мишљењу, чине суштину породице. Као основне карактеристике породице наглашавају и издвајају се: брак, рађање деце, васпитање деце, породичне функције (Компировић, 2016, стр. 63). „У педагошким изворима наћи ћемо дефиницију по којој је породица основни облик друштвене заједнице засноване на браку и крвном сродству њених чланова, што представља најустањеније одређење породице као заједнице“ (према: Компировић, 2016, стр. 63).

По мишљењу Загорке Голубовић, породица је „примарна друштвена заједница био-социјалног карактера, која историјски мења своје облике и функције, али у основи остаје као друштвено санкционисана веза мушкарца и жене и њихове рођене или адаптиране деце и представља основ како социјалног формирања личности, тако и развитка њихових персоналних карактеристика“ (Голубовић, 1966, стр. 9).

Илић наводи да је породица „заједница родитеља, или најмање једне одрасле особе, и деце или најмање једног детета, који живе у истом домаћинству, чији односи се заснива на крвном сродству, законској или обичајној регулативи, а његове потребе се функционално задовољавају“ (Ilić, 2010, стр. 48).

Дакле, на основу наведених дефиниција може се закључити да је породица један од најважнијих фактора друштвене средине која подједнако утиче како на развој тако и на васпитање деце, посебно у раном узрасту.

ТИПОЛОГИЈА ПОРОДИЦА

Ако посматрамо историјски развој породице, уочићемо три важне етапе. Свака од те три етапе је рашчланила по један тип породице:

- 1) „традиционална породица, која је била карактеристична за родовску заједницу;
- 2) индустријска или нуклеарна породица која је карактеристична по томе што је сведена на родитеље и њихову децу;
- 3) патријархална породица.“ (према: Компировић, 2016, стр. 64)

Према индустријско-цивилизацијском развоју, по мишљењу Анђелке Милић, постоје следећи типови породице: прединдустријска породица, коју карактерише самодовољност; индустријска породица, која је карактеристична по специјализацији у оквиру индустријског друштва, једнакости и равноправности чланова породице као друштвене групе; постиндустријска породица, у којој јачају емотивне и личне везе и односи појединца, а слаби крвно-сродничка повезаност чланова (према: Ilić, 2010, стр. 84).

Марко Стевановић наводи следеће типове породица: „потпуне (које чине оба родитеља и деца у заједничком домаћинству) и непотпуне породице“ (у којима је присутан и дрине о васпитању деце један родитељ) (према: Ilić, 2010, стр. 86).

Значајну поделу породице дао је и Марко Младеновић који наводи пет критеријума у класификовању породице:

- 1) „по својинским односима породице могу бити пољопривредно-занатлијске (приватно-сопственичке) и радничко-службеничке (индустријске);
- 2) према дистрибуцији ауторитета, породице могу бити патријархалне (ауторитарне) и демократске (егалитарне);
- 3) у трипартитној подели, у савременим условима, породице могу бити пољопривредно-занатлијске, мешовите (прелазни облици ка радничко-службеничкој породици) и радничко-службеничке породице;
- 4) полазећи од величине, породице могу бити изоловане нуклеарне сведене на родитеље и децу (двогенерацијске), модификоване проширене породице које су у ствари двогенерацијске, али одржавају везу са сродницима који живе одвојено, проширене породице у којима, поред родитеља и деце, живи и још сродника (баба, деда) и велика породица која окупља велики број сродника из више генерација;
- 5) према степену поремећености постоје породице у којима су поремећени односи и породице у којима је поремећена структура, а дезорганизације личности у породици се јавља у три облика – као социјална, психичка и полна“ (према: Каћарор и Vilotijeвић, 2005, стр. 330–331).

Поделу типова породице засновану на статистичко-социјалном критеријуму дао је и Грандић, разликујући породицу у ширем смислу и породицу у ужем смислу. Грандић наводи да се породица може поделити на нормалну и дефицијентну. Нормална породица је складна, потпуна заједница која је уравнотежена, не захтева посебну социјалну бригу и старање. Дефицијентна породица је она која није потпуна, у којој недостаје један родитељ и оне захтевају посебан социјални третман. На основу ове породице може се даље вршити класификација породице на потпуну и непотпуну и на брачну и ванбрачну (према: Ilić, 2010, стр. 86). Ова подела је посебно важна за све који се баве педагошким радом, јер у зависности од целовитости породице и односа у породици зависи како ће се деца васпитавати.

Према структуралним чиниоцима, типологија породице се може вршити узимајући у обзир само генерацијску структуру или само брачну структуру породице. Када говоримо о типологији породице на основу брачне структуре, породицу можемо поделити на полигамијску породицу и моногамну породицу. У случају генерацијске структуре, породицу можемо поделити на родовску породицу – у њен састав улазе сви потомци у првој и по бочним линијама од заједничког мушког претка, ово је традиционални облик породице; Проширена породица карактеристична је за сеоску породицу јер обезбеђује континуитет породичне земљишне својине. Чине га родитељи и један од њихових ожењених мушких потомака са својом децом; Нуклеарна породица представља владајући облик у савременим друштвима. Ову поро-

дицу чине родитељи и њихова рођена или адоптирана деца; Непотпуна породица представља варијетет нуклеарне породице, а чине је један родитељ са децом или супружници без деце (Милић, 1989, стр. 125–126).

У педагошкој литератури је „најчешће истицано схватање које подели породице приступа са становишта односа који владају у оквиру ње: традиционална (патријархално-аутократски односи) а савремена породица (егалитарно-демократски односи). Осим тога што ову поделу треба схватити као условну, јер породица са чистим карактеристикама не постоји, такође треба нагласити да савремено друштво карактерише убрзано мењање патријархалног система вредности“ (Компировић, 2016, стр. 65).

ТИПОВИ ПОРОДИЦА И ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ

Традиционална или патријархална породица има „дугу историју, али и данас постоји, нарочито у мањим местима“ (Илић, 2010, стр. 89). Настала је појавом класног друштва, при чему се овај тип породице и данас „тешко мења и отвара према новим подручјима живота“ (Станојловић, 1995, стр. 135) Сам назив патријархат долази од речи „патријарх који означава старешину, а представља грчку кованицу од речи *patria* – племе, род, лоза и *arhus* – вођа“ (према: Компировић, 2016, стр. 65). Патријархална породица је затворена у односу на друштвену средину, конзервативна је, јер не прихвата новине у друштвеном животу. Најдоминантнију улогу има муж (отац), који се пита у току доношења било које породичне улоге, док је жена у потпуности покорна мужу и нема право гласа. Овакав тип породице је значајно удаљен од савременог јавног живота, при чему се у њој „по сваку цену настоји одржати традиција која потиче из старе патријархалне породице, уз значајне напоре да се за ту традицију вежу и деца“ (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019).

Када говоримо о патријархално-ауторитарној породици, са аспекта породичних односа „има се у виду да то није она породична средина из најранијег периода, коју су најчешће чиниле велике скупине људи – задруге са посебним и специфичним обележјима. О њој се говори само са одређених аспеката карактеристичних за некадашњу патријархалну породицу, а који су се задржали још увек и у извесним породичним срединама у садашњем тренутку живљења и рада. То се посебно односи на породичну организацију, стил руковођења, али и на ставове и односе родитеља према деци“ (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019). Патријархална породица један је од најстаријих породичних облика. Под њом подразумевамо „онај облик породице у којем се истиче ауторитарна власт оца над члановима породице“ (Компировић, 2016, стр. 65).

У традиционално-патријархалним породицама „хијерархијска структура улога њених чланова и моћ која им припада, формирана је према полу и узрасту, па је разумљиво тиме изражена и родна идеологија, утемељена на родно заснованој подели рода и мушкој доминацији“ (према: Компировић, 2016, стр. 65–66). Улоге између родитеља, у традиционалној породици, подељене су тако да мајка одгаја децу и брине о домаћинству, док отац зарађује за живот. Васпитање у традиционалним породицама се заснива на строгим захтевима и наређењима оца, уз доследну контролу извршавања његових налога. У патријархалној породици доминира ауторитарни стил руковођења и васпитања. Применом овог стила родитељи покушавају да господаре дететом, да траже од њега строгу послушност, покорност, при чему себе доживљавају као непогрешиву личност. У таквим породицама родитељи не уважавају потребе и интересовања детета, његова постигнућа, не поштују га као личност, а применом казни желе да што више заплаше дете (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019). Овакав однос према деци доводи до развоја негативних особина, до грубости, окрутности, тврдоглавости. Родитељи најчешће користе моделе својих родитеља као васпитачке узоре, па самим тим примењују методе у васпитању које су њихови родитељи користили. Овакав однос доводи до сукоба између родитеља и деце због конзервативности родитеља и примене застарелих метода у васпитању (Станојловић, 1995, стр. 136). „Пажња и љубав оца, условљена је понашањем и послушношћу детета, док је са друге стране карактеристика васпитања у традиционално-патријархалној породици огледа се у репресивности васпитања, које представља главно средство и метод дисциплиновања деце, праћене често физичким кажњавањем и присилом да се дете покорава родитељским захтевима“ (Компировић, 2016, стр. 66–67). Такав однос према детету оставља велике последице на његов развој и васпитање. Познато је да се деца, нарочито у млађем узрасту све више идентификују са родитељима, не само по физичком изгледу већ и по понашању. Дете које је одгајано на ауторитарни начин, касније када постане одрастао човек и заснује породицу, понашаће се заповеднички и ауторитарно (Каћарог и Vilotijević, 2005, стр. 332).

Никола Рот наводи да непоказивање љубави родитеља према деци и пренаглашена строгост родитеља стварају децу која су претерано повучена или агресивна (према: Каћарог и Vilotijević, 2005, стр. 332). Креч и Крачфилд, расправљајући о различитим теоријама о развоју личности, наводе да је од великог значаја однос родитеља према детету. „Деца одрасла у ауторитарним породицама најчешће се грубо понашају, немају много обзира према другима, истичу себе у први план, сматрају да су увек у праву и тврдоглаво заступају своје ставове, а потцењују друга мишљења“ (према: Каћарог и

Vilotijević, 2005, стр. 332). Дакле, родитељи уместо да позитивно утичу на развој личности детета, својим примером, они га у томе спречавају.

У традиционалним породицама заступљено је једносмерно комуницирање, чак су врло честе и различите фразе попут „Уради како ти ја кажем“, а уколико се дете супротстави и искаже своје мишљење, онда следе „ти-по-руке“ „Шта ти знаш, Од кога си то научио, Размисли мало својом главом“ (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019). У оваквим породицама постоје родитељи који занемарују и потребе адолесцената. Контролишу сваки њихов покрет, лишавају их свих иницијатива, врше притисак на дете зато што желе да се оно понаша и да мисли баш као и његови родитељи. Родитељи често нису свесни да прелазак детета из једног периода у други, из детињства до младости и зрелости изазива бројне проблеме и тешкоће, као и промене у организму. Губе у виду и то да већи број деце која долазе из претерано ауторитарне породице постају склона развоју малолетничке деликвенције (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019).

Традиционална породица, осим негативних појава, доводи и до позитивних резултата када је у питању васпитање деце. Најчешће развија код деце одговорност према раду, развија позитивне моралне особине, усвојеност традиционалних друштвених норми. Деца из патријархалних породица поштују старије, одговорна су, марљива и поуздана, али због несамосталности, некритичности, имају тешкоћа у изграђивању сопственог одговорног родитељства (према: Компировић, 2016, стр. 67). Када одрасту, деца из ових породица су добри поданици, добри су извршиоци, уважавају ауторитет, нарочито као шефови и наредбодавци, такве личности се понашају ауторитарно и заповедачки. Обично од потчињених траже све оно што је отац од њих захтевао, а немају смисла за успостављање сарадничког односа (Kačarog i Vilotijević, 2005, стр. 332).

Савремена породица се формирала под утицајем индустријализације, урбанизације и општег техничког прогреса, развијала се постепено у процесу настанка капиталистичког друштва и индустријске револуције (Минић и Компировић, 2014, стр. 31). Она представља „малу нуклеарну породицу чији су чланови укључени у друштвени рад и производњу ван породице, и у којој се односи међу члановима заснивају на равноправности, поштовању и дубоким осећајним везама“ (Минић и Компировић, 2014, стр. 31).

У савременој породици брак супружника заснован је на стварној љубави, сличним уверењима и интересовањима, солидној припремљености за породични живот и успешно родитељство. У савременој породици заступљена је емоционално топла породична атмосфера, солидарност, поверење у сваког члана породице, отвореност према друштву, прихватање прогресивних промена и уочљива друштвена ангажованост породице и њених

чланова (према: Компировић, 2016, стр. 68). „Савремена породица није затворена у себе попут патријархалне, већ је отворена према друштву, спремна да се развија у правцу прогресивних промена, испољавајући друштвену ангажованост у свим аспектима савременог живота и функционисања“ (Компировић, 2016, стр. 68).

Основне карактеристике савремене породице су да познаје циљеве, задатке и принципе васпитања, да омогући да се дете развија у складу са својим интересовањима и потребама, да познаје савремену друштвену стварност (Грандић, 2001, стр. 67). У савременој породици се негује топла породична атмосфера са чврстим емоционалним везама између родитеља и деце. За разлику од патријархалне породице, у демократској породици дете постаје главни члан коме се посвећује велика пажња што позитивно утиче на његов каснији развој (Каћарор и Vilotijević, 2005, стр. 333). Савремена породица тежи „да васпитава свестрано образовану и слободну личност, настоји да код своје деце развија позитивна карактерна својства, осигура усклађивање личних и друштвених интереса, тежи да оспособи младе за креативну делатност, ствара услове да се млади оспособе да у зрело доба понесу стваралачки динамизам, веру у сопствене снаге, веру у људе и живот“ (Грандић, 2001, стр. 67).

У педагошкој литератури се наводи да демократски или ауторитативни стил руковођења представља савремени тип породице. У савременој породици, родитељи пред децу своје захтеве и ауторитет заснивају на равноправности и поштовању, разумевању и помагању у развоју и учењу. Дете се налази у позицији субјекта, дакле посматра се као равноправни и уважавани члан породице. Ову породицу карактерише узајамна љубав и поштовање између самих родитеља, као и родитеља и њихове деце. Родитељи се труде да себи и деци живот и рад у породици учине што пријатнијим и садржајнијим (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019).

Када говоримо о савременој породици, никако не треба да заборавимо да се у низу промена у процесу породичне структуре примећују позитивне промене у односима између родитеља и деце. Дете има право на властито изражавање емоција и потреба, третира се као равноправни члан у породици, што значи да „наглашена оријентација према комуникацији у оквиру савремене породице доводи до квалитетније бриге за дете“ (Компировић, 2016, стр. 68).

Родитељи који припадају овом типу породице понашају се природно у опхођењу са децом, смеју се са њима, играју, комуницирају благим емоционалним тоном. Уколико нису у праву, у стању су да признају своју кривицу, да коригују своје захтеве и примењене васпитне мере (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019). Стеченим

знањима и способностима и заједничким напорима ови родитељи се труде да што боље упознају своје дете, утичу на развој правилних особина и утичу на отклањање негативних поступака код деце. Својим примером најчешће васпитно делују на своје дете, имају пуно поверење у себе и своје поступке, као и пуно поверење у своју децу. У захтевима према детету не делују ауторитарно, већ ауторитетом настоје да подстичу и захтевају одговорност детета, уважавају слободу разликујући истинску љубав од слепо привржености (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019).

Најзначајнија улога савремене породице је у васпитању зато што се у њој ствара топла и интимна атмосфера, која не постоји у другом окружењу. „Ако су односи између родитеља и детета проткани љубављу, онда то утиче на развијање самопоуздања детета. Емоција љубави родитеља према деци је од значаја и у другом погледу, јер када дете зна да га родитељи воле, онда с правом и сигурношћу очекује заштиту кад год се нађе у тешким ситуацијама. Међутим, ако односи родитеља према детету нису прожети љубављу, дете постаје незадовољно, нерасположено и емоционално утучено, па је у таквом стању склоно да лоше поступа“ (Бекић, 2010, стр. 291).

За разлику од традиционалне породице, у савременој породици се ретко могу чути пребацивање и претње попут „Видећеш ти кад ти отац дође“, „Тако нешто си могао само од мајке да видиш и чујеш“ и слично. Родитељи су углавном усмерени на охрабривање детета, па су деца из оваквих породица најчешће срећна, живахна и весела у односу на децу из традиционалних породица која су нервозна, несрећна и уплахирана (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019). Деца у чијим породицама влада демократски стил васпитања имају „пуно разумевања и када су тужна, забринута, па чак и када су на некога или нешто љута“ (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019).

Понашање родитеља детету представља модел коме оно тежи да се поистовети са њима. Још у периоду детињства детету треба пружити много љубави јер ће то касније утицати на његов живот у зрелом периоду, на његов однос са другим људима, на љубав и разумевање других, као и на његову интеракцију са околином. Уколико се од детињства задовољавају потребе детета за љубављу и нежношћу, оно ће касније развити осећање сигурности, поверења, поштовања, прихваћености и припадности друштву (Каћарор и Vilotijević, 2005, стр. 333).

Дете које долази из савремено-демократске породице у свом родитељу види сарадника, учитеља, јер он поштује његову личност, даје му право да исказује властити идентитет и омогућава да учествује у решавању сложених задатака. Деца ових родитеља отворено разговарају о проблемима које

имају, о успесима и неуспесима кроз које пролазе, о догађајима који се дешавају у школи и у друштву вршњака. Родитељи који припадају овом типу породице не критикују васпитаче, учитеље, наставнике већ их посматрају као сараднике у васпитању. Комуникацијом родитељи заједно са васпитачима помажу детету и отклањају успешно сваки неспоразум и проблем на обострано задовољство (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019).

Овакви родитељи су изузетно добри сарадници васпитачима у предшколским установама и наставницима у основним и средњим школама. Угледни су у својој ужој и широј друштвеној средини и служе као добар пример како другим родитељима тако и њиховој деци (http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf, 23. новембар 2019). Међусобно уважавање, љубав између супружника и родитеља и деце, узajамна подршка и помоћ представљају најважнији подстицајни пример за младо биће, што је једна од најважнијих карактеристика савремено-демократске породице (Каћарор и Vilotijević, 2005, стр. 333).

ЗНАЧАЈ ПОРОДИЧНОГ ВАСПИТАЊА

Породица је основна друштвена средина која је заснована на узајамној љубави и поверењу између њених чланова. „У оквиру породице дете постаје постепено свесно самог себе и своје околине, социјализира се, стиче основне форме понашања и усваја значења која се придају појавама, као и ставове своје уже средине према њима“ (*Педагошки речник*, 1967, стр. 172).

Васпитања деце произилазе из концепције савременог циља васпитања. Сам циљ савременог васпитања јесте еманципација личности: „У васпитању еманципација значи неговање целовитих потенцијала личности са циљем да јој се помогне у самоостваривању својих најбољих могућности... На тај начин, личност, као носилац аутентичних вредности (индивидуалних и друштвених), постаје циљ васпитања, а не средство којим се (у име нечега или некога), остварују од ње отуђени циљеви“ (према: Ђекић, 2010, стр. 61–62). Остваривање овог циља доводи до конкретизације нових задатака које треба реализовати у подизању и васпитању деце.

„Да би васпитни утицај родитеља имао што ефикасније дејство, он мора бити правилно организован. У сагласности с материјалним условима и другим могућностима у којима породица живи, родитељи треба да остваре рационални дневни режим у породици како би се дете научило раду од рођења. Дете мора бити активно у свакодневном животу и раду у породици, тј. оно треба да ради и да има своје редовне дужности, чија тежина одговара његовом узрасту“ (*Педагошки речник*, 1967, стр. 299). Како год дефинисали васпитање, оно се увек остварује кроз односе међу људима. Квалитет поро-

дичног живота се гради кроз породичне односе који се заједно уче, мењају и унапређују. Породични живот као највећи извор захтева за развојем личности, остварује се искључиво кроз породичну социјализацију.

Начином на који родитељи остварују своју васпитну улогу одређује се положај детета у савременој породици. Уколико родитељи васпитавају позитивним примерима из живота реално је очекивати да такво васпитање произведе позитивне вредности код деце. „Дете које је окружено атмосфером у којој се поштују личности свих чланова породице има више прилике да се и само развије као личност. То јест, дете ће онолико испољити од своје личности у породици колико је као личност добило у њој, колико се према њему понашају као према личности. Стога је породична атмосфера веома значајна јер је или подстицајна за развитак личности или је ограничава“ (према: Каменов, 2002, стр. 169).

Значај породичног васпитања је велики. За квалитетно васпитање у породици, најважнија је атмосфера која влада у породици, љубав, сигурност, нежност. Правилним васпитањем у породици избегавају се нежељене појаве као што су: неодговорно понашање према другим члановима у породици, смањена радна способност, сукоби, психичке тешкоће, пушење, алкохолизам и наркоманија, а тежи се да правилно васпитање буде у складу с потребама сваког људског бића, потребама сваког детета да има родитеље и да се природно развија у својој породици. Родитељи би требало да васпитавају дете у хуманистичком духу, како би код деце развили поштовање, толерантност, уважавање сопственог и достојанства друге особе и једнакоправне односе међу особама различитог пола (Vukasović, 1991, стр. 573).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Јасно је да је породица као људска заједница један од фактора друштвене средине чија функција је брига о васпитању деце. Породица представља и основну ћелију друштва у којој се формирају здрави односи, успоставља поштовање, толерантност и формира личност детета. Ниједна установа, ма колико добро била организована, не може да замени породицу, због тога је породица најодговорнија и најважнија за квалитетно васпитно деловање. Родитељи су одговорни за усмеравање и правилно васпитање своје деце (Ранчић, 2012, стр. 5–10). На основу тога, може се закључити да је породица најпогоднија средина како за развој тако и за васпитање. Правилна организација породичног живота, одмереност, истрајност и толерантност родитеља, могу обезбедити квалитетно одрастање и васпитање деце за живот у друштвеној заједници.

ЛИТЕРАТУРА

- Голубовић, З. (1966). Теоријско-хипотетички оквир за истраживање промена у структури породице. Београд. *Социологија*, 3, 7–28.
- Грандић, Р. (2001). *Породична његајоџија – љриручник*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду – Филозофски факултет.
- Бекић, В. (2010). *Деџе између љубави и сџираха*. Београд: Публик практикум д. о. о.
- Компировић, Т. (2016). Утицај породице на развој социјалних компетенција ученика (докторска дисертација). Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Марковић, Д., Галенкова, З., Шуваковић, У. (2009). *Социологија*. Косовска Митровица – Ниш: Филозофски факултет – МБ „ГРАФИКА“.
- Милић, А. (1989). Породица и типови породице. У: Б. Јовановић, В. Станојевић (прир.), *Практикум за школску и љородичну његајоџију* (122–128). Јагодина. Педагошки факултет.
- Минић, В. и Компировић, Т. (2014). Функције и проблеми савремене породице у васпитању деце раног узраста. *Зборник радова Учиџельској факулџеџа*, 8, 27–40.
- Педагошки речник* (1967). Београд: Завод за издавање уџбеника Социјалистичке Републике Србије.
- Ранчић, Х. (2012). *Како родиџельи да васџиџају децу?* Ниш: ПУНТА.
- Станојловић, Б. (1995). Основне карактеристике односа у појединим типовима породице и њихов утицај на развој личности. У: Б. Јовановић, В. Станојевић (прир.), *Практикум за школску и љородичну његајоџију* (127–143). Јагодина: Педагошки факултет.
- Andrezen, S., Brumlik, M., Koh, K. (2013). *Velika knjiga o roditeljstvu*. Beograd: Laguna.
- Vukasović, A. (1991). Odgoj za humane odnose i odgovorno roditeljstvo. *Obnovljeni život – časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 46 (6), 564–576.
- Ilić, M. (2010). *Porodična pedagogija*. Banja Luka – Mostar: Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Каџарор, S. i Vilotijeвић, N. (2005). *Ѓколска i породићна педагогџија*. Kosovska Mitrovica – Beograd: Filozofski fakultet – Učiteljski fakultet.
- Kamenov, E. (2002). *Predškolska pedagogija, knjiga druga*. Beograd. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Milić, A. (2001). *Sociologija porodice*. Beograd: Čigoja.
- Potkonjak, N. i Šimleša, P. (1989). *Pedagoška enciklopedija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Trnavac, N. i Đorđević, J. (2005). *Pedagogija*. Beograd. IP „NAUČNA KNJIGA KOMERC“.

Интернет издања

http://www.edu-soft.rs/cms/mestoZaUploadFajlove/Pejic_.pdf (Приступ: 23. новембра 2019)

ТАМАРА М. ДОБРИЋ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT FOR PEDAGOGY

АЛЕКСАНДРА М. АНДРИЋ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT FOR PEDAGOGY

FAMILY TYPES AND THEIR IMPACT ON PROPER DEVELOPMENT
AND UPBRINGING OF CHILDREN

Summary

In historical perspective, the notion of family has often changed. Family was and has remained the most important school in which the child develops their personality, therefore its most significant function has been focused on raising and upbringing of children. In this work, historical review of family development, importance of family upbringing as well as family types and their influence on proper development of children are presented. As it is well known, traditional family is conservative, it does not adapt itself to actualities in social life and the husband (father) plays the most dominant role while the wife is submissive to her husband and has no rights to make decisions. Modern family is characterized by emotionally warm atmosphere, openness to society, solidarity and respect for any family member. Regardless of whether the family is traditional or modern, it is its role to prepare the child for social life that is a constant despite all transitions. The aim of this work is to focus on family development and changes over time, advantages and disadvantages of traditional family and modern one as well as their impact on child's upbringing.

Keywords: family; family types; traditional family; modern family; family upbringing.